

pij zijn er vaak niet beter aan toe, terwijl de plurale maatschappij van Singapore wel tot indrukwekkende economische prestaties in staat blijkt.

Natuurlijk had de auteur verwacht, dat het Suriname na 1975 anders zou vergaan en voor die veronderstelling verdient hij veel sympathie. Maar waarop was die hoop gebaseerd? Hoe kan de collectieve verstandsverbijstering aan beide zijden van de Atlantische Oceaan worden verklaard, die ervan uitging dat het Suriname in veel opzichten beter in plaats van slechter zou gaan na het doorknippen van de band met Nederland? Als geen ander boek bewijst dit overzicht van Buddingh', dat de Surinaamse geschiedenis niet alleen maar interessante vragen oproept over de slavernij.

P. C. Emmer

MIDDELEEUWEN EN NIEUWE TIJD

B. W. Braams, *Weyden en zeyden in het broek. Middeleeuwse ontginningen en exploitatie van de kommen in het Land van Heusden en Altena* (Dissertatie Wageningen 1995; Veessen: B. W. Braams, 1995, 333 blz., f50,-, ISBN 90 5485 425 1).

In deze studie richt de auteur de aandacht op de ontginning van de komgronden en het bodemgebruik in de daarop volgende periode. In het eerste hoofdstuk worden de doelstelling en werkwijze uiteengezet. De schrijver stelt daarin een aantal interessante problemen aan de orde: hoe zag het natuurlandschap eruit vóór de ontginningen, wat was de drijvende kracht achter de ontginningsactiviteit, hoe werd de ontginning cultuurtechnisch aangepakt, hoe werden de gronden gebruikt, welke veranderingen traden er naderhand op en wat is er te zeggen over de chronologie van de Maasverleggingen. Op deze onderwerpen wil de schrijver een nieuw licht laten vallen door nadere bestudering van verschillende soorten kaarten, de beschikbare literatuur en de overgeleverde veldnamen. Het onderzoek van primair bronnenmateriaal was voornamelijk gericht op de landschappelijke en topografische situatie in een vijftal deelgebieden.

Na dit inleidende hoofdstuk volgt een beschrijving van het natuurlandschap, de vroege bewoning, de staatkundige verhoudingen en de rechten op de grond in het benedenstroomse deel van het Nederlandse rivierengebied, in het bijzonder van het Land van Heusden en Altena. In hoofdstuk drie wordt vervolgens aandacht geschonken aan de ontginning van de komgronden en in het volgende hoofdstuk wordt stilgestaan bij het bodemgebruik in de kommen in latere eeuwen. Vervolgens wordt in hoofdstuk vijf in een aantal deelonderzoeken stilgestaan bij de historisch-topografische ontwikkeling van een vijftal plaatselijke situaties.

Het boek is fraai geïllustreerd, maar voor de rest is de inhoud teleurstellend. De tekst is in hoofdzaak gebaseerd op gegevens uit de literatuur, vermengd met een enkele gedrukte oorkonde of rekening. De eigen bijdrage van de schrijver blijft beperkt tot de analyse van de verkavelingsstructuur en de bestudering van enkele oude kaarten. Opvallend afwezig zijn gegevens over de archeologie en de palynologie van de benedenstroomse delen van het rivierengebied. Er wordt veel overhoop gehaald zonder dat de schrijver tot heldere conclusies komt of kan uitleggen waar het allemaal toe dient. Zo komt hij op pagina 141 tot de conclusie dat de kommen tussen 1050 en 1350 ontgonnen moeten zijn. Naar eigen zeggen een erg onbevredigend resultaat; wij zullen dat niet bestrijden!

Alleen de volhouder zal de kern van het verhaal ontdekken. Hoofdstuk vijf omvat verdienstelijke beschrijvingen van de historisch-topografische structuur van de dorpen Eethen, Babyloniënbroek, Andel, Uitwijk en Wijk en Veen. Kennelijk ligt de kracht van de schrijver in

het verrichten van lokaal historisch onderzoek. Maar zijn pen wordt onzeker zodra hij een poging doet om zijn onderzoeksgegevens qua tijd of regio in een ruimer kader te plaatsen. Toch heeft hij het nodig gevonden om zijn dorpsbeschrijvingen in te kaderen in een aantal landschappelijke en historische processen. Uiteindelijk heeft dat geresulteerd in meer dan 150 pagina's tekst die nergens toe leiden. Dat is jammer. Het was beter geweest als hij zijn kracht had gericht op een verdere detaillering van zijn historisch-topografische studies. Voor de Nieuwe en Nieuwste Tijd ligt nog een veelheid aan materiaal op bewerking te wachten.

G. J. Borger

G. de Moor, *Verborg en geborgen. Hel cisterciënzerinnenklooster Leeuwenhorst in de Noordwijkse regio (1261-1574)* (Dissertatie Leiden 1994, Middeleeuwse studies en bronnen XLII; Hilversum: Verloren, 1994, 736 blz., f99,-, ISBN 90 6550 266 1, ISSN 0929 9726).

Dit lijvige boek is het resultaat van een doctoraatspromotie in 1994 aan de Universiteit van Leiden. De keuze van het onderwerp liet zich vooral bepalen door de bijzonder goede overlevering van de boekhouding van dit klooster. Voor de periode 1410/1411 tot 1570/1571 zijn praktisch alle jaarrekeningen overgeleverd. Naast deze financiële stukken bleven ook de documenten in verband met het goederenbeheer, waaronder 716 charters, 2 cartularia, huurboeken en registers van grondbeleningen, vrij goed bewaard. Dit komt doordat na de opheffing van het klooster in 1575 de goederen in beslag werden genomen door de Ridderchap van Holland. De lokale adel die verwant was aan de eerste stichters wist met steun van Willem van Oranje te bewerkstelligen dat deze goederen niet werden verkocht maar dat de inkomsten gebruikt werden voor uitkeringen aan zijn dochters. Deze situatie hield aan tot 1755. Na 1815 werd het archief overgedragen aan het Algemeen Rijksarchief in Den Haag waar het thans nog altijd berust.

Vanuit deze bronnenrijkdom meent de auteur dan ook dat de resultaten van haar studie 'nauwelijks te vergelijken zijn met gegevens over andere kloosters van de cisterciënzerorde in de Nederlanden of West-Europa, want zulke gegevens zijn er bijna niet' (20). Zonder deze stelling in twijfel te trekken, moeten we toch vaststellen dat een aantal recente studies van cisterciënzerinnenkloosters niet in de bibliografie zijn opgenomen¹. En laten gelijkaardige adellijke kloosters van andere orden of kloosters van de mannelijke tak geen vergelijking toe? Zeer bevreemdend is dan ook de verdere redenering dat deze studie niet als 'schoolvoorbeeld' kan dienen voor de studie van de cisterciënzerinnengemeenschappen in de Nederlanden en daarbuiten, juist omdat die andere gemeenschappen te weinig archief zouden hebben nagelaten (door wanbeheer, vernietiging en armoede). Is het dan niet precies dank zij de rijke bronnenoverlevering voor Leeuwenhorst dat de cisterciënzerinnengeschiedenis beter gekend kan worden? Of is Leeuwenhorst dan zo uniek in zijn ontwikkeling dat elke vergelijking mank loopt?

Geconditioneerd door het bronnenmateriaal is deze studie vooral een geschiedenis van het goederenbezit en de inkomsten en uitgaven van het klooster. Via deze laatste invalshoek krijgen we veel informatie over financieel beheer, materiële uitrusting, voeding en armenzorg. Daarnaast heeft De Moor een grote inspanning gedaan om via prosopografisch onderzoek de kloosterbevolking (waaronder een dertigtal religieuzen) samen te stellen. Uiteraard kregen ook de organisatie, het bestuur en de betrekkingen met de buitenwereld (geestelijke en wereldlijke machthebbers) ruime aandacht. Veel minder krijgen we te lezen over het dagelijks en spiritueel leven van de kloosterzusters, die de materiële beslommeringen in hoofdzaak aan lekenbroeders en -zusters, dienstpersoneel en rentmeesters overlieten. Wel is hier wat te vin-